

se vertant licet osores realis differentiae inter quidditatem compositam et principia individuantia, alterum de duobus fateatur oportet, aut quantitatem dimensionem ex mente S. Thomae virtualiter tantum differre a substantia corporali; aut se in propria sententia tutanda a doctrina Summi Aquinatis oppido dissentire.

ARTICULUS IV.

DE MENTE S. THOMAE CIRCA INDIVIDUATIONEM.

CONTINUATIO RERUM. Licet ex iis, quae hactenus commemoravimus, ius fasque non sit de sententia S. Thomae addubitare circa singularitatem substantiarum materialium; nihilominus in re tanti momenti non erit inopportunitum in utilitatem iurum quaedam illustriora Angelici Doctoris loca simul congesta huc transferre, et ea paulisper declarare, quo evidentior illustriorque evadant mens et doctrina tanti Magistri.

Testimonium I: « Respondeo dicendum quod Philosophus (5 *Metaph.*) ponit substantiam dupliciter dici. Dicitur enim uno modo substantia ipsum subiectum unicum, quod non praedicatur de alio, et hoc est particulare in genere substantiae: alio modo dicitur substantia forma vel natura subiecti. Huius autem distinctionis ratio est, quia inveniuntur plura subiecta in una natura convenire, sicut plures homines in una natura hominis. Unde oportet distingui quod est unum ab eo quod multiplicatur: natura enim communis est quam significat definitio indicans: quid est res. Unde ipsa natura communis essentia vel quidditas dicitur. Quidquid ergo est in re ad naturam communem pertinens, sub significatione essentiae continetur; non autem quidquid est in substantia particulari est huiusmodi. Si enim quidquid est in substantia particulari ad naturam communem pertineret, non posset esse distinctio inter substantias particulares eiusdem naturae. Hoc autem quod est in substantia particulari praeter naturam communem, est materia individualis, quae est singularitatis principium, et per consequens *accidentia individuantia*, quae materiam praedictam determinant. Comparatur autem essentia ad substantiam particularem ut pars formalis ipsius, ut humanitas ad Socratem. Et ideo in rebus ex materia et forma compositis essentia *non est omnino idem*, quod subiectum, unde non praedicatur de subiecto; non enim dicitur, quod Socrates sit sua humanitas. In substantiis vero simplicibus nulla est differentia essentiae et subiecti, cum non sit in eis materia individualis naturam communem individuans, sed ipsa essentia in eis est *subsistentia*, et hoc patet per Philosophum (7 *Metaph.*) et per Avicennam, qui dicit quod quidditas simplicis est ipsum simplex. Substantia ergo quae est subiectum duo

habet propria; quorum primum est quod non indiget extrinseco fundamento in quo sustentetur, sed sustentatur in seipso; et ideo dicitur subsistere, *quasi per se, et non in alio existens*; aliud est quod est fundamentum accidentibus sustentans ipsa, et pro tanto dicitur substare. Sic ergo substantia quae est subiectum, in quantum subsistit dicitur *subsistere*; vel *subsistentia*. In quantum vero substat, dicitur hypostasis secundum Graecos, substantia prima secundum Latinos. Patet ergo quod hypostasis et substantia differunt ratione, sed sunt idem re. Essentia vero in substantiis quidem materialibus *non est idem cum eis secundum rem, neque penitus diversum*, cum se habeat ut pars formalis. In substantiis vero immaterialibus est omnino idem » (1).

Testimonium declarat. Ex testimonio mox citato haec aperte derivantur, quae quaestionem nostram vehementer illustrant. 1°) Iuxta S. Thomam substantia prima est subiectum ultimum, quod non praedicatur de alio, id est substantia singularis et individua: contra substantia secunda est forma vel natura subiecti, id est essentia vel quidditas. 2°) Substantiae singulares eiusdem speciei non distinguuntur inter se per id quod eas constituit substantias secundas, nempe per quidditatem, quam significat definitio, sed per id quod ipsas constituit in ratione substantiae primae et singularis; nam quod commune est, minime esse potest ratio distinctionis. Si enim, inquit Aquinas, omnia quae sunt in substantia particulari ad speciem pertinerent, non posset esse distinctio inter varias substantias eiusdem speciei. 3°) Substantia prima addit substantiae secundae materiam individuaem, quae est principium individuationis, et accidentia quae hanc materiam determinant, atque ita essentia non est *omnino idem secundum rem* cum substantia prima et singulari. 4°) Substantia singularis non egens alio fundamento in quo sustentetur, hoc ipso subsistit, id est existit in se et non in alio. 5°) Substantia singularis ab hypostasi et substantia differt ratione, sed est idem re: substantia vero secunda seu quidditas in formis subsistentibus est idem re cum hypostasi et substantia, sed differt ratione; in substantiis compositis non est idem cum eis *secundum rem*, neque penitus diversum, sed se habeat ut pars formalis ad totum.

Quamobrem ipsis pene S. Thomae verbis huiusmodi conflamus argumenti conclusionem. Substantia prima seu singularis in rebus corporalibus differt ab essentia vel quidditate *secundum rem*. Atqui differentia in eo est, quod quidditati addat principia individuantia. Ergo principia individuantia realiter discriminantur ab essentia in substantiis compositis ex materia et forma.

Testimonium II: « Natura significat essentiam speciei, quam significat definitio. Et si quidem his quae ad rationem speciei perti-

(1) QQ. DD. De Pot. q. 9, a. 1.

nent, nihil aliud adiunctum inveniri posset, nulla necessitas esset distinguendi naturam a supposito naturae, quod est individuum subsistens in natura illa, quia unumquodque individuum subsistens in natura aliqua esset omnino idem cum sua natura. Contingit autem in quibusdam rebus subsistentibus inveniri aliquid, quod non pertinet ad rationem speciei, scilicet accidentia et principia individuantia, sicut maxime apparet in his, quae sunt ex materia et forma composita. Et ideo in talibus etiam secundum rem differt natura et suppositum; non quasi omnino aliqua separata; sed quia in supposito includitur ipsa natura speciei, et superadduntur quaedam alia, quae sunt praeter rationem speciei: unde suppositum significatur ut totum habens naturam sicut partem formalem et perfectivam sui: et propter hoc in compositis ex materia et forma natura non praedicatur de supposito; non enim dicimus, quod hic homo sit sua humanitas » (1).

Testimonium declaratur. In memorato mox testimonio clare docet S. Thomas suppositum esse individuum subsistens in determinata aliqua specie, et ita importare realitatem verificantem in ipso tum esse talis speciei, tum rationem huius individui sub illa specie positi; sic hic homo importat realitatem verificantem esse specificum hominis, et esse huius hominis. Cum autem in compositis ex materia et forma ratio speciei verificabilis sit in pluribus individuis, prout materia signata multiplicabilis est, et secundum quod materia est multiplex multiplicatur etiam forma in materia recepta, patet realitatem suppositi non posse esse unice naturam, prout praecise verificat rationem speciei. Si enim realitas huius individui, quod est Petrus, esset mere essentia seu humanitas, qua verificatur praecise ratio hominis, consequens esset omnem hominem esse hoc suppositum seu individuum, quod est Petrus: nam in omni homine datur realitas verificans esse hominis.

Suppositum ergo seu individuum alicuius speciei addit aliquid reale ad naturam praecise verificantem esse specificum. Quare merito S. Thomas tuetur, individuum seu suppositum discriminari a natura accepta ut mera forma distinctione aliqua reali, nimirum ut totum a sua parte formali. Quod si natura seu essentia accipiatur ut haec individua, tunc et verificat rationem speciei, et intrinsece complectitur principia individuantia, quibus fit concrete haec, constans hac numero materia et hac numero forma tamquam principii physice determinatis in individuo; tunc non indiget ulteriori realitate positiva ad hoc ut constituat suppositum, quippe quae habet omne quod requiritur ad verificandum in re esse speciei et individui.

Doctrina S. Thomae sic potest ad brevem rationis conclusionem revocari: In compositis ex materia et forma individuum naturae dif-

(1) 3 p. q. 2, a. 2.

fert ab essentia speciei secundum rem, quia individuum includit naturam seu essentiam speciei, et aliquid aliud essentiae adiunctum. Atqui individuum subsistens in tali natura addit essentiae accidentia et principia individuantia. Ergo principia individuantia secundum rem distinguuntur ab essentia speciei in substantiis corporatis.

Testimonium III: « Considerandum est quod omnis forma in supposito singulari existens per quod individuatur, communis est multis vel secundum rem vel secundum rationem saltem. Sicut natura humana communis est multis secundum rem et rationem. Natura solis secundum rationem tantum... Unde esse in uno supposito singulari vel in pluribus est praeter intellectum naturae speciei... Sed singulare hoc ipso quod est singulare, est divisum ab omnibus aliis. Unde omne nomen impositum ad significandum aliquid singulare est incommunicabile re et ratione... Formae vero, quae non individuatur per aliud suppositum, sed per seipsas, quia scilicet sunt formae subsistentes, si intelligerentur secundum quod sunt in seipsis, non possent communicari nec re nec ratione: sed forte per similitudinem, sicut dictum est de individuis. Sed quia formas simplices per se subsistentes non possumus intelligere secundum quod sunt, sed intelligimus eas ad modum rerum compositarum habentium formas in materia, ideo, ut dictum est, imponimus eis nomina concreta significantia naturam in aliquo supposito. Unde quantum pertinet ad rationem nominum eadem est ratio de nominibus, quae a nobis imponuntur ad significandas naturas rerum compositarum, et de nominibus quae a nobis imponuntur ad significandas naturas simplices subsistentes » (1).

Testimonium declaratur. In hoc testimonio Angelicus Magister, quemadmodum notavit Caietanus (2), distinguit duplex universale; alterum secundum rem et rationem, alterum solummodo secundum intelligentiam. Primum sibi vindicat distinctionem realem inter essentiam et principia individuantia, per quae natura seu essentia speciei determinatur ad individua seu ad supposita in quibus subsistit, et locum habet in naturis, quae non sunt per seipsas individuatae. Secundum obtinet in formis simplicibus et per se subsistentibus, quae individuatur per seipsas, et non per suppositum ab ipsis distinctum. Dicitur universale secundum intelligentiam, quia licet formae subsistentes non sint communicabiles pluribus individuis; nihilominus a nobis intelliguntur ut formae communicabiles pluribus, ideoque ut universales, quia non intelliguntur secundum quod sunt, sed ad modum rerum compositarum habentium formas in materia. Quare sic arguere possumus cum S. Thoma: Illae naturae praebent reale funda-

(1) 1 p. q. 13, a. 9.

(2) Opusc. De ente et essentia, cap. IV, q. 7.

mentum conceptui universali, ideoque sunt universales secundum *rem* et *rationem*, quae non sunt per seipsa individuatae. Atqui essentiae compositae sunt universales secundum *rem* et *rationem*, quia multiplicabiles in multis et de facto multiplicatae. Ergo essentiae materiales non sunt per seipsa individuatae, sed per aliud ipsis adiunctum.

Scholion. Commemorata mox a nobis S. Thomae testimonia ita explorata sunt atque illustrata, ut nullum de peripatetica Aquinatis doctrina in praesenti controversia reliquant ambigendi locum, eoque magis quod veteres tum Scotistae tum Nominales directe S. Thomam adiungunt docentem iuxta ipsos essentias materiales individuari et dividi numerice in eadem specie per aliquid ipsis realiter adiunctum, vel ab ipsis diversum secundum *rem*. Verum enim nonnulli recentes qui auctoritatem S. Thomae detrectare non audent, neque ingenue fateri cum Toletio, se in hac re dissentire a Doctore Angelico, hanc ingrediuntur viam, ut sese ex huiusmodi dumeto expediant. Contra doctrinam explicatu captuque sane difficilem et absconditam plures congerunt difficultates, et deinde gloriose concludunt, S. Thomam ab ea abhorruisse; addunt etiam, assertores distinctionis inter naturam et individuum non solum in erratis versari, sed etiam periculosam tueri sententiam. Huic criminationi quid respondeamus in promptu est; nam cum de sententia alicuius Doctoris disputatur, non vertitur in controversiam, an illa sententia sit vera vel falsa; sed utrum ab ipso tradita fuerit necne: quod unice demonstrari potest et debet afferendo verba ex ipsis eius fontibus hausta, quemadmodum a nobis factitatum est. Postquam enim doctrinam demonstraverimus, S. Thomae auctoritate illam confirmavimus transferendo ipsissima Angelici Doctoris verba, ex quibus quilibet lector poterit animo vacuo et veritatem quaerente aequum ferre iudicium. Accedit quod si qua dubitatio de mente S. Thomae superesse posset, ea profecto dissipatur ex ipsis difficultatibus, quas recentes contra illam sententiam cumulant, quae sunt eadem omnino ac illae quibus tum Scotus, tum Aureolus, tum Durandus S. Thomam insectabantur, uti videre est apud Capreolum et Caietanum, et apud ipsum S. Thomam, qui quamplures difficultates adversariorum iampridem proposuerat et disiecerat.

Mirabile sane est adversarios, dum suadere nituntur, substantias corporales non esse realiter distinctas a principiis eas individuantibus, et hanc esse germanam S. Thomae doctrinam, nullum afferre locum S. Doctoris in quo affirmet essentias compositas esse individas, per seipsas, vel non esse realiter distinctas a conditionibus et principiis individuantibus, vel identificari cum ipsis. Ceterum in opposita sententia, quam revera S. Doctor constanter professus est, quaeque decernit principia individui in substantiis visibilibus realiter addere supra principia speciei, unice intelligi potest, cur essentia universalis sit obiectum proprium intellectus nostri, et non essentia singularis; cur et

quomodo intellectus specie intelligibili informatus intelligendo abstractat a principiis materialibus et determinantibus essentiam speciei ad esse in hoc vel in illo subiecto singulari, uti passim loquitur S. Thomas. Insuper compertum est quo pacto nomina indicantia quidditatem speciei praedicentur univoce de variis substantiis singularibus: cur essentia in substantiis compositis sit multiplicabilis numerice in pluribus individuis, minime vero in formis simplicibus et subsistentibus. Optima etiam assignari potest ratio cur essentia actu directo et absolute cognita non dicat neque unitatem neque multipliciteritatem numericam: nam si essentia esset idem re ac subiectum singulare, intellecta per *conceptum proprium* diceret per se unitatem numericam, id est ordinem ad unicum individuum extra quod reperiri minime valeret, et in pluribus multiplicari per divisionem non posset.

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

Oppon. 1.º Si essentia realis non est per se singularis, admitenda est extra mentem essentia aliqua communis. Atqui extra animam nulla datur essentia communis, cum omne quod existit, sit singulare. Ergo omnis essentia ex seipsa habet quod sit singularis.

Resp. Dist. mai. Admittenda est extra mentem essentia positive communis, *Neg.* Negative communis, *Subdist.* Si consideratur absolute, solitarie, et abstracta ab esse quod habet in subiecto singulari, *Conc.* Si consideratur prout est appropriata huic subiecto, *Neg. Contradist. min.* et ad probationem sic cum Caietano *Dist.* Omne quod existit, habet esse *singularizatum*, id est receptum in subiecto singulari, *Conc.* Identificatur cum ratione suae singularitatis, *Neg.*

Explico. Nulla essentia creata invenitur positive communis pluribus suppositis seu individuis, cum ipsa dividatur et multiplicetur ad divisionem et multiplicationem individuorum, uti res per se perspicua est. Quod si de communitate negativa sermo habeatur, vel de negatione appropriationis alicui determinato subiecto, quatenus essentia non sit determinata ad esse in hoc vel in illo subiecto, tunc distinctione opus est: nam si spectatur essentia, prout habet esse in hoc vel in illo singulari, tunc negandum est ipsam dicere indifferentiam ad hoc vel ad illud subiectum, cum per esse ad actum iam sit appropriata alicui supposito determinato, quippe quod nequeat existere nisi singulare. Verum si consideratur forma seu quidditas absolute et solitarie, id est dumtaxat in sua realitate quidditativa, tunc dici potest negative communis, quatenus nempe essentia sic considerata praescindit ab esse in uno vel in pluribus singularibus; ita tamen, ut non fiat praecisio seu exclusio alicuius eorum (1).

(1) Cf. CAIET. OPUSC. De ente et essentia, cap. IV, q. 6.

Ad declarandam distinctionem, quam dedimus probationi propositionis minoris, animadvertendum est, propositionem ab adversariis inductam esse fallacem et sophisticam: nam aliud est omnem realitatem existentem esse singularem, et aliud est esse singularem per seipsam. Primum est verum, sed alterum est prorsus falsum; plura quippe existunt extra mentem, quae per se singularia non sunt, sed per aliud in quo subsistunt. Sic accidentia realia sunt singularia, sed singularitatem habent a substantia per quam individuantur. Sic actus essendi in creaturis singularis est; sed ratio eius singularitatis rependa est a subiecto, secus esset esse per se subsistens (1). Quam ad rem difficultas inficitur fallacia figurae dictionis, vel melius fallacia accidentis. Arguit enim sic: est singulare; ergo est singulare per seipsam; cum contra in substantiis materialibus discernendum sedulo sit id quod est singulare ab eo per quod est singulare, nempe *res a ratione rei*; quae rerum selectio accuratam attentamque exposulat analysim rationis.

Oppon. 2.º Si natura materialis non esset per se singularis, duae substantiae materiales non differrent inter se substantialiter. Atqui individua substantiae materialis differunt inter se substantialiter. Ergo.

Resp. Dist. mai. Non differrent inter se specificè, quia pertinent ad eandem speciem, *Cont.* Non differrent essentialiter seu substantialiter, quia natura illa est una et non communicata per divisionem pluribus individuis, *Neg. Contradist. min.* Individua differunt specificè, *Neg.* Differant substantialiter, cum sint plures substantiae inter se divisa, *Cont.*

Explico. Cum adversarii hanc difficultatem tantopere decantent, quae est achilles eorum argumentorum, notamus in primis eandem difficultatem fuisse propositam ab ipso Doctore Angelico, et dilucide solutam. Quare afferemus verba S. Doctoris nodum solventis, quae aperte patefaciunt, adversarios doctrinam propugnare, quae longe abest a sententia S. Thomae. En aurea eius verba: « Illa quae differunt numero in genere substantiae, non solum differunt accidentibus, sed etiam materia et forma. Sed si quaeratur, quare haec forma differt ab illa, non erit alia ratio, nisi quia est in alia materia signata. Nec invenitur alia ratio, quare haec materia sit divisa ab illa, nisi propter quantitatem. Et ideo materia subiecta dimensionì intelligitur esse principium huius diversitatis » (2). Haec verba sunt admodum idonea ad ostendendum, adversarios suis oppugnationibus doctrinam ab Aquinate propugnatam lacessere. Verum cum hic agatur de controversia valde difficili, non erit inopportunum rem directe et uberius explanare; quod efficere pro viribus conabimur partim in hoc loco, partim in sequenti articulo.

(1) *QQ. DD. De Pot. q. 7, a. 2 ad 5.*

(2) *Opusc. in BOET. De Trin. q. 4, a. 2 ad 4.*

In rebus ergo considerari potest triplex unitas, nimirum numerica, formalis seu essentialis, et specifica; et ex opposito triplex pluralitas, numeralis, essentialis, specifica. Prima et secunda unitas important aliquid reale et independens ab intellectu, tertia vero dependet ab intellectu. Unitas numerica quandoque nihil addit unitati formali seu essentiali, quandoque aliquid addit, nempe id quod determinat formam seu essentiam ad esse in hoc determinato subiecto seu ad esse substantiam hanc. In primo casu essentia est forma subsistens et per seipsam singularis; in secundo casu est singularis per aliquid essentiae adiunctum, nempe per subiectum, quod non est omnino idem *secundum rem* cum essentia quae est pars eius formalis. Insuper unitas individi, et unitas essentiae semper multiplicatur simul, ita ut multiplicatis individuis multiplicetur essentia, cum natura Petri non sit natura Pauli, ideoque prima est divisa ab altera. Verum tertia unitas, nempe unitas specifica non semper multiplicatur ad multiplicationem aliarum. Quandoque multiplicatis individuis et consequenter multiplicata essentia vel natura, remanet una eademque species: quandoque ex adverso multiplicatis individuis et naturis, simul multiplicatur species. Primum usuenit, quando natura individuatur per aliquid ipsi superadditum; alterum contingit, quando essentia est per seipsam individuata et singularis.

Ratio discriminis ex eo ortum ducit, quod in primo casu intellectus potest considerare naturam, quae existit coniuncta cum principis individuantibus, abstrahendo ab illis principis, quibus determinatur ad esse huius singularis signati; subinde per actum reflexum assumit illam naturam seu formam velut unam similitudinem et imaginem omnium essentiarum, quae in multis individuis divisa subsistunt, et sic advenit rationem universalem, nempe speciè, quae una est in multis naturis et in multis individuis; quoniam illud repraesentat per quod individua inter se minime differunt, videlicet naturam abstractam a conditionibus individuantibus. Siquidem duo homines non differunt ratione naturae humanae, sed ratione huius naturae humanae, licet natura humana in illis sit multiplex et divisa seu differens; et ideo formae sunt diversae, sed non differunt formaliter, quemadmodum duae albedines sunt diversae formae, sed non divisa formaliter.

Ex opposito si formae seu quidditates sunt per seipsam singulares, tunc inter sese differunt penes principia essentialia, id est ratione ipsius et solius essentiae. Hinc intellectus intelligendo unam essentiam non potest illam assumere uti imaginem repraesentativam alterius, cum ab ipsa differat praecise ratione quidditatis, et consequenter illi essentiae non potest addere intentionem universalitatis et speciè. Exinde per divisionem numericam et essentialem resultat divisio specifica, cum in huiusmodi substantiis differentia causetur praecise ex eo, ex quo species sumitur, nempe a forma. Si ergo natura sumitur ut forma in individuis pertinentibus ad eandem speciem, dicenda est multipli-

cari; sibi autem sumitur ut species, tunc remanet una in pluribus individuis; atque ita humanitas supponens pro forma est multiplex, et sic humana natura Petri non est humana natura Pauli; supponens pro specie est una, et sic humanitas Petri dicitur eadem ac humanitas Pauli.

Oppon 3.º Quaelibet essentia est singularis per propriam realitatem. Atqui realitas essentiae est ipsa essentia. Ergo quaelibet essentia est individua et singularis per seipsam.

Resp. Dist. mai. Quaelibet essentia est singularis per realitatem cum realitate quidditativa identificatam, *Neg.* Per realitatem, quae componit cum illa essentia, et propria est illius essentiae et non alterius, *Conc. Contradist. min.* Realitas essentialis est ipsa essentia, *Conc.* Realitas ad essentiam pertinens, ipsamque determinans ad singularitatem, est ipsa essentia. *Subdist.* In naturis materialibus, *Neg.* In formis subsistentibus, *Conc.*

Explico. Principia individuanta in rebus materialibus licet superaddant aliquid essentiae, ideoque cum ipsa compositionem faciunt; nihilominus sunt omnino propria essentiae, utpote determinativa essentialium principiorum ad esse huius vel illius singularis, quemadmodum docet S. Thomas (1). Quare merito dici possunt pertinere ad propriam realitatem essentiae; nam tametsi sint praeter naturam speciei, tamen sunt intrinseca constitutiva essentiae singularis, cum intrinsecus afficiunt et determinent naturam ad esse hoc vel illud subiectum et non aliud. Difficultas de more versatur in ambiguis, nam aliquid potest dici proprium alicuius dupliciter: vel quia est idem cum ipso, vel quia faciens cum illo unum determinatum compositum, non solum non potest esse alterius, sed est ratio separationis compositi a quocumque alio subiecto subsistente. Quod si quaelibet realitas deberet per seipsam distingui ab alia realitate, uti supponitur in difficultate, concludendum necessario foret, omnem realitatem esse ens aliquod subsistens, ideoque formas substantiales materiales, materiam primam, accidentia realia, et ipsum esse creaturarum, si adstruitur distinctum ab essentia, omnes denique partes entis esse entia subsistentia!

Oppon. 4.º Argumentum desumptum ex eo quod intellectus noster cognoscat essentiam communem abstractam ab individuis materialibus est omnino inefficax ad thesim probandam. Quod sic patet. Intellectus noster potest intelligere animal abstractum ab homine seu ab animali rationali. Atqui in homine ratio animalis et ratio animalis rationalis non sunt distinctae realiter. Ergo ex eo quod unum intelligitur abstractum ab altero, nempe essentia abstracta a conditionibus individuantiis, minime sequitur essentiam distingui a subiecto singulari.

(1) *Quodlib.* 2, q. 2, a. 4 ad 1.

Resp. Neg. assumptum. Ad probationem. *Dist. mai.* Intellectus humanus potest intelligere animal abstractum a rationali ita ut utraque ratio sit proprium et directum obiectum eius, *Conc.* Ita ut animal sit eius obiectum proprium, et animal rationale seu homo non sit eius obiectum directum et proprium, *Neg.* Et concessa minori, *Dist. cons.* Non sequitur realis distinctio inter essentiam et subiectum singulare, si deducitur ex eo tantum quod unum intelligatur abstractum ab altero, *Conc.* Si deducitur ex eo quod ita unum abstrahatur ab altero, ut ratio essentiae communis sit proprium obiectum intellectus, ratio autem essentiae singularis seu individui corporei non sit proprium obiectum intellectus, *Neg.*

Explico. Licet difficultas ex distinctione data in responsione clare evanescat, patefacta ambiguitate; tamen cum versemur in quaestione perdifficili, quae connexa est cum doctrinis alibi explicandis, non erit supervacaneum, in utilitatem praesertim adolescentium, rem paulo explicatius declarare. Nos itaque non sic argumentati sumus: Essentia materialis potest intelligi abstracta a singularibus. Ergo ab illis realiter differt. Sed hoc pacto: Natura speciei seu essentia communis est proprium et directum obiectum intellectus nostri; contra natura singularis seu individua non est obiectum proprium intellectus nostri et ab ipso non intelligitur nisi indirecte et per conversionem superphantasma, uti suo loco ostendemus. Ergo realitas quidditativa naturae est diversa realiter a realitate per quam natura illa determinatur ad esse huius naturae seu subiecti singularis. Iam vero quisque intelligit primam argumentationem esse inefficacem; minime vero secundam. Nam in primo casu id quod percipitur conceptu animalis est proprium obiectum intellectus, et id quod percipitur conceptu animalis rationalis est etiam proprium obiectum intellectus, cum hoc discrimine, quod primum sit obiectum imperfectum, alterum sit obiectum perfectius; nam ratio generica et indeterminata essentiae materialis ab intellectu cognita, minus perficit intellectum utpote minoris intelligibilitatis, quam ratio specifica et determinata essentiae, quae constituit perfectam et absolutam rationem proprii obiecti intellectus humani. Verum ratio singularitatis non est proprium perfectivum intellectus, cum singulare corporeum non sit eius obiectum proprium; nam scientia nostra non est de singularibus, sed de universalibus.

Quae a nobis dicta sunt, evidentiora fiunt ex eo quod conceptus genericus attingit essentiam communem rei materialis, quae est pars formalis individui sub quadam indeterminatione et potentialitate, conceptus vero specificus attingit eandem essentiam determinatam per conceptum differentiae, et ideo genus comparatur ad differentiam ut potentia ad actum, et per quamdam analogiam ut pars materialis ad partem formalem, cum tamen genus et differentia constituent naturam speciei, quae est pars formalis subiecti seu individui. Ex opposito id

quod determinat principia formalia ad singulare corporeum est aliquid materiale desumptum a materia, et constituens subiectum a parte formali distinctum realiter et non secundum nostrum modum intelligendi.

Hoc ita diserte notatum fuit ab ipso S. Thoma: « Aliquando illud cui fit additio non est de intellectu eius quod additur; sicut individuum addit supra rationem speciei materiam individualement, de cuius intellectu non est species ipsa; et talis additio est realis » (1). Hoc idem docuerat B. Albertus asserens genus dividi per intrinseca, speciem vero secerni per extrinseca.

Religio foret eius verba silentio praeterire: « Genus non dividitur nisi per ea, quae sunt in ipso potestate naturali et substantia, et ideo per se dividitur in plura, quae actu sunt plura. Species autem non dividitur per ea, quae sunt in ipsa, nec dividitur secundum substantialem potestatem; sed potius multiplicatur et numeratur, quam dividitur per illud, quod totum substantialiter est extra naturam et essentiam illius, scilicet per materiam, quae nihil est formaliter essentiae vel potestatis; et ideo accidit speciei et in ipsa. Propter hoc sola sufficit aptitudo in specie ut sit apta existere in pluribus ad hoc quod sit universale, etiamsi actu non sit nisi in uno solo, vel forte in nullo; dummodo sit forma, quae secundum aptitudinem apta nata sit esse in pluribus » (2).

Hoc indicasse satis sit in quaestione tam abscondita, quae tangit modum captu valde difficilem, secundum quem intellectus noster efformat diversas intentiones generis, differentiae, et speciei. Munus quippe philosophi minime est, uti notat Tullius, perspicua et rite probata obscuris tollere, sed vicissim perspicuis et illustribus obscura declarare et patefacere (3).

Oppon. 5.º cum Aureolo. Nulla natura existens extra intellectum est per se indifferens ad hoc vel ad illud singulare. Atqui natura specifica rerum materialium est existens extra intellectum. Ergo natura rerum materialium per se est determinata ad singularitatem.

Resp. Dist. mai. Natura realis non est per se indifferens in primo et secundo modo dicendi per se seu *perspectatis*, *Conc.* In tertio modo dicendi per se, *Neg. Conc. min. et Neg. cons.*

Explico. Difficultas, uti saepe notavimus, ludit in ambiguis, nam naturam esse indifferentem potest dici dupliciter, vel nimirum positive, vel negative. Iuxta primum sensum, natura in sua quidditate considerata respuerit a se differentiam et multipliciter: iuxta secundum sensum, natura absolute considerata, nempe in sua realitate quiddita-

(1) Opusc. De natura generis, cap. II; cf. De spir. creaturis, a. 1 ad 9.

(2) Apud CAPREOLUM, 2 Sent. Dist. 3, q. 1, pag. 138.

(3) De finibus, lib. IV, cap. XXIV.

tiva abstrahit et ab indifferentia, et a differentia; sed utrumque ei accidere potest. Natura primo sensu indifferens, uti patet, non possit determinari ad differentiam numericam per aliquid ei realiter adveniens, nempe per principium individuationis, quia quod per se dicitur de aliqua re in primo et secundo modo dicendi per se, nempe quod constituit rationem illius rei, semper et ubique rem comitatur; uti esse animal rationale relate ad hominem. Quod autem dicitur per se de aliqua re tertio modo dicendi per se, nempe ratione solitudinis potest a re auferri per aliquam realitatem ipsi advenientem, quae tollendo illam solitudinem, tollit indifferentiam illam. Sic natura communis solitarie et in sua realitate absolute spectata non dicit differentiam; sed subsistens in subiecto singulari differentiam sibi vindicat ratione principiorum individuantium, quae ipsam determinant ad esse hoc et non aliud. Quare, uti recte notat Capreolus, arguens fallitur per sophisma consequentis, sic arguens: Natura non habet ex se esse differentis: ergo ex se habet indifferens; nam differentia et indifferentia accident naturae, cum sint praeter rationem ipsius (1).

Oppon. 6.º Natura specifica per se est differens et singularis, si Petrus et Paulus differunt propriis humanitatibus. Atqui ita res habet. Ergo.

Resp. Dist. mai. Si differunt propriis humanitatibus ita ut natura humana Petri sit id quod differt a natura Pauli, *Neg.* Si sit id quo una ab alia differt, *Conc. Contradist. min.* Humanitas Petri est id quod distinguitur ab humanitate Pauli, *Conc.* Id quo seu ratio distinctionis, *Neg. et Neg. cons.*

Explico. Haec difficultas sub alia forma proposita, iam pridem a nobis soluta fuit distinguentes inter rem et rationem rei; qua distinctione adhibita evanescit adversariorum oppositio; cum aliud sit duas res esse diversas, et aliud esse diversas per seipsas: sic esse duarum rerum creaturarum est diversum, sed non est per se diversum, cum subsistat et differat in subiectum seu essentiam in qua recipitur.

Oppon. 7.º Per idem homo est formaliter homo, et unus homo, ut ait Philosophus (*Metaph. 4, text. 3*). Atqui homo formaliter est homo per essentiam. Ergo per essentiam est unus et singularis.

Resp. Dist. mai. Per idem est homo et unus homo, si agitur de unitate transcendentem quae convertitur cum ente, *Conc.* Si agitur de unitate numerali, *Neg. Conc. min. et Neg. cons.*

Explico. Haec difficultas perverse confundit duplicem unitatem, nimirum unitatem transcendentem et unitatem, quae est principium numeri et spectat ad genus quantitatis. Prima, quae comitatur omne ens, habetur per essentiam secundum quam res habet ut sit ens et

(1) De quatuor modis dicendi per se disseruimus Log. mai. q. 5, a. 3, pag. 282. De hac difficultate vide CAIET. De ente et essentia, cap. VI, q. 8.

unum; secunda, quae non invenitur in omnibus entibus, sed solum in rebus corporalibus, unitati essentiali, quae est fundamentum intentionis specificae, aliquid superaddit secundum quod natura quae per essentiam collocatur in praedicamento substantiae, determinatur ad esse huius singularis corporei. S. Thomas de unitate Dei disserens, acute sciteque distinguit inter utramque memoratam unitatem, et errores oppositos recenset in quos concessere nonnulli philosophi non distinguentes primam unitatem a secunda (1). Cum ratio unius et ratio individui non sit omnino et convertibiliter eadem, quandoque ratio ducta ab essentia per quam res est una, facit etiam eam esse singularem et individuum, uti usuvenit in formis subsistentibus et substantiis spiritualibus quae propterea differunt inter se differentiis formalibus, essentialibus, et specificis. Interdum vero ratio ducta ab essentia per quam res est una non satis est ad determinandam rem ad singularitatem; sed aliquid aliud desideratur, uti contingit in substantiis materialibus in quibus natura et subiectum singulare realiter differunt, cum natura sit pars formalis subiecti; et ideo huiusmodi substantiae differunt inter se tantum materialiter; et manente eadem specie obnoxiae sunt multiplicationi numericae.

SCHOLION. Differentia inter unum et individuum. Difficultas mox proposita falso innititur fundamento, cum praesupponat rationem unius et rationem individui esse omnino eandem, et tunc arguit hoc modo. Quaelibet res est una per suam essentiam. Ergo est individua per suam essentiam, et consequenter omnes essentiae seipsas individuuntur. Verum principium illud, quod praesupponitur ab adversariis, non datur a nobis. Nam ratio individui, seu esse individuum plura requirit, quam esse unum; praesertim in rebus materialibus, quae multiplicuntur in eadem specie. Uti enim sapienter loquitur Capreolus: « Ad esse unum sufficit divisio in se, sed ad esse individuum requiruntur *quatuor*. Primum est divisio in se et esse indivisum. Secundum est divisio ab aliis, si quae sint vel esse possint individua in eadem specie. Tertium est, quod non sit receptibile in alio vel communicabile alteri communicatione qua universale communicatur individuo. Quartum est quod sit aliquid demonstrabile, sensibile, et determinatum ad hic et nunc. Principium autem talium non est natura pura, cum ex se sit indifferens negative, idest quod non est principium differentiae, sed convenientiae, licet non sit indifferens positive, hoc est habens aliquid repugnans differentiae » (2). Quare omne ens est unum seu indivisum per essentiam secundum quam habet esse, et hoc sensu ens et unum convertuntur. Quando-

(1) I p. q. 11, a. 1 ad 1.

(2) CAPREOLUS, in 2 *Sent.* Dist. 3, q. 1, a. 3.

que per ipsam essentiam est divisum a quolibet alio, et tunc individuatur per ipsam essentiam et formaliter differt a quolibet alio, quemadmodum contingit in formis spiritualibus et per se subsistentibus. Quandoque vero non dividitur a quolibet alio ratione essentiae absolute consideratae, sed ratione essentiae receptae in aliquo subiecto singulari in quo subsistit, et tunc dividitur a quolibet alio in eadem specie per essentiam non absolute spectatam, sed per essentiam per aliquid additum appropriatam huic singulari, quemadmodum contingit in essentis materialibus, quae non sunt per se subsistentes, quaeque multiplicuntur et dividuntur ad multiplicationem principiorum materialium.

Principia haec individuantia sunt radix individuationis, et non ratio formalis individui; nam cum non se teneant ex parte formae, sunt radix seu fundamentum divisionis duorum vel plurium, quae conveniunt secundum naturam in se spectatam, et discrepant secundum naturam determinatam ad singularitatem per aliquid additum. Cum autem hoc additum se teneat ex parte materiae, non determinat essentiam sicut subiectum determinatur a forma, sed vicissim sicut forma determinatur per potentiam seu subiectum. Quare perperam quaeritur effectus formalis principiorum individuantium, quae sunt in genere causae materialis; nisi vocabulum illud sumatur improprie, et significet determinationem ortam ex illo materiali determinativo, ideoque dicitur effectus formalis per quamdam similitudinem, quia forma determinando subiectum, communicat ipsi aliquid, quod dicitur effectus formalis illius formae. Sic remanet soluta alia cavillatio Aureoli, qui opponebat, uti videre est apud Capreolum (loc. mox cit.), principia individuantia non posse determinare essentiam per se indifferenter, quia quaelibet adveniens forma non mutat naturam subiecti quod ipsi substernitur et ex indifferenti intrinsecus non efficit intrinsecus differens, et tunc concludebat in nostra sententia, Socratem et Platonem non differre essentialiter sed accidentaliter.

Concludimus hanc controversiam hisce aureis S. Thomae verbis: « In rebus materialibus tria est considerare *quorum nullum est aliud; scilicet individuum, naturam speciei, et esse*. Non enim possumus dicere quod hic homo sit sua humanitas, quia humanitas consistit tantum in speciei principis, sed hic homo supra principia speciei addit principia individuantia, secundum quod natura speciei in hac materia recipitur et individuatur. Similiter etiam nec humanitas est ipsum esse hominis. In substantiis autem separatis, quia immateriales sunt, natura speciei non recipitur in aliqua materia individuante, sed est ipsa natura per se subsistens; unde non est in eis aliud habens quidditatem et aliud quidditas ipsa; sed tamen aliud est in eis esse, et aliud quidditas: Deus autem est ipsum esse subsistens » (1).

(1) QQ. DD. De Anima, a. 17 ad 10.

ARTICULUS V.

DE NATURA ET CONSTITUTIVIS PRINCIPII INDIVIDUATIONIS
SEU DE MATERIA SIGNATA.

QUAESTIO TERMINATUR. Hactenus vindicavimus, essentiam rerum materialium determinari ad singularitatem, seu adaequate et perfecte constitui in ratione huius individui signati per aliquid realiter distinctum a principiis ex quibus efflorescit species. Nunc alia valde salebrosior obscuriorque aggredienda est quaestio, quae innumeros philosophos torsit, eorumque mentes transversas habuit, ita ut in ea solvenda non solum a peripatetica Aquinatis doctrina discesserint, verum etiam Ipsum tum praesentem in Universitate Parisiensi, tum vel maxime post eius obitum acriter insectati sint, uti locuples testis est illorum temporum historia. Cum enim essentia rerum materialium constituatur complete in sua individuatione per aliquid ipsi realiter adiunctum, iure sciscitari possumus quidnam sit illud quod naturam speciei determinat ad individuum vel suppositum subsistens in illa specie, nimirum quaenam sint principia intrinsecus constituenta individuum alicuius naturae compositae ex materia et forma. Quaestioni sic propositae respondemus cum S. Thoma, B. Alberto, et aliis postmodum citandis, naturas materiales fieri subsistentes et singulares per *materiam signatam*, idest per materiam secundum quod est sub quantitate dimensionis. Uti enim docet Aquinas: «Materia non quomodolibet accepta est principium individuationis, sed solum materia signata. Et dico materiam signatam, quae sub certis dimensionibus consideratur» (1).

Doctrina haec ab Angelico Doctore saepissime repetita, et diligenter explicata, quae valde obscuram quaestionem scite admodum solvebat, et ad alia problemata aperienda facilem parabat viam, magna contentione oppugnata fuit inter veteres ab Aureolo, Scoto, et Durando, qui contra ipsam agminatim impetum fecerunt, plurimasque opposuerunt difficultates, quas postea diligenter recensuit, et solide exposuit Capreolus (2). Ad recentes auctores quod attinet plurimi eorum vel quaestionem penitus neglexerunt utpote suo iudicio futilem et vanam, vel rotunde inficiari sunt, S. Thomam docuisse essentias materiales non esse per seipsas singulares, ideoque sanxerunt cum Aureolo et Durando omnem realitatem esse per seipsam singularem.

Nos itaque in exponenda sententia S. Thomae ut ordine et vi procedamus, antequam declarem quid veniat nomine *materiae si-*

(1) Opusc. *De ente et essentia*, cap. II.(2) In 2 *Sent. Dist.* 3, q. 1.

gnatae, et vindicemus eam esse principium individuationis, quaedam praedicemus, quae dandae solutioni una semitam sternerent et cavillationibus adversariorum praepedirent aditum.

Quid individuum? Individuum definitur a S. Thoma: *Quod est in se indistinctum, ab aliis vero distinctum* (1); vel paulo secus: *Quod est in se indivisum, et ab aliis divisum ultima divisione* (2). Ad rationem ergo individui requiritur ut sit ab aliis divisum et ipsis incommunicabile, idest ut sit *hoc et non aliud*. Quare cum principium individuationis illud intelligatur, quod est ratio ob quam aliqua natura sit incommunicabilis, sit *haec et non alia*; eo perfectius imperfectiusque quaelibet natura seu essentia individuatur, quo ab ea magis minusve removeatur multiplicabilitas; omne quippe multiplicabile ad perfectam unitatis rationem minime pertingit. In rebus ergo creatis, quae omnes ex actu et potentia concretae sunt, ideoque illa perfecta haud potantur unitate, quae ab ipsis omnem multiplicabilitatem removeat, principium individuationis et esse debet id per quod aliquid est in se indistinctum, et a quolibet alio distinctum, et simul esse debet radix seu principium multiplicabilitatis entium finitorum. Cum vero multiplicabilitas potentiam, imperfectionemque denotet, principium huiusmodi in compositis ex actu et potentia desumendum est ab eo, quod fungitur munere potentiae seu subiecti.

Siquidem forma seu actus unitate gaudens, non est per se multiplicabilis, secus divinum *esse* multiplicabilitati obnoxium esset; sed si multiplicatur forma, hoc ex eo ipsi competit, quod recipitur in diversis subiectis quibuscumque proportionem et commensurationem habet, idest ratione subiecti. Hinc forma multiplicatur et forma differt; sed radix seu ratio cur multiplicetur, et consequenter differat repetenda est ex subiecto. Quare non est confundenda formalis distinctio duarum vel plurium substantiarum cum radice seu principio illius distinctionis. Duo enim substantia formaliter distinguuntur per esse tanquam per actum formalem ex quo habent ut sint duo entia; sed radix seu causa cur esse unius non sit esse alterius, repetenda est a subiecto in quo illud esse recipitur.

Ens per se. Cum individuum substantiae dicatur ens per se, et ex alia parte ens per se et unum per se illud dicatur, quod non coagmentatur ex rebus diversorum praedicamentorum, statim occurrit obiectio non ita facilis explicata, quam Scotus aliique adhibent ad oppugnandam doctrinam S. Thomae de individuatione substantiarum compositarum. Si enim substantiae materiales plene individuuntur per *materiam signatam*, nempe quatenus est sub quantitate dimensionis, individuum substantiae intrinsece in se includit rem

(1) 1 p. q. 29, a. 4.

(2) Opusc. in Boer. *De Trin.* q. 4, a. 2 al. 3.

duorum praedicamentorum, ideoque iure dicendum foret ens per accidens, quod est contra communem politiorum Peripateticorum doctrinam. Difficultas haec qua Scotus et Durandus alique utebantur ad efficiendum doctrinam a S. Thoma traditam de individuatione esse improbabilem et falsam, instaurata est a quibusdam recentibus, qui ipsam proponunt, ut ostendant, S. Doctorem non distinxisse inter quidditates materiales earumque principia individuantia!

Cum de mente S. Thomae nullus sit ambigendi locus, uti constat tum inter veteres Scholasticos, qui eum impugnaverunt, tum inter illos qui ei adstiputati sunt, memoratam difficultatem praecipue animadvertentes cum Capreolo, *ens per se* sumi posse tripliciter. *Primo* quia dicit naturam vel rem naturae unius praedicamenti, et non dicit aliquid compositum ex rebus diversorum generum, nec ex duabus entitatibus, quarum unio sit mere per accidens, nec una insit per se alteri quacumque *perseitate*. *Secundo* quia nec dicit tale compositum ex duobus, et insuper nec in recto, nec in obliquo in sua ratione convocat res duorum generum, sed tota sua ratio compleitur per praedicata unius generis. *Tertio* quia sua entitas non dependet in esse nec in fieri a causa extrinseca, vel intrinseca a se realiter distincta. Prima ratio *entis per se* competit substantiis primis in genere rerum materialium; secunda competit formis per se subsistentibus; tertia competit Deo glorioso (1). Quare substantia prima materialis in quantum huiusmodi includit in sua ratione *in obliquo* dimensionem, et hoc sufficit ut dici valeat *ens per se* primo modo, quia illo modo quaelibet substantia physica includit accidentia et materiam sensibilem.

Animadvertendum insuper est principium individuationis in substantiis corporalibus neque esse materiam solam, neque solam quantitatem; sed materiam quae est sub quantitate, et dicitur materia signata; ita tamen ut materia dicatur *primario* individuare substantiam, quantitas autem *secundario*. Sic prima radix individuationis in quantum individuum denotat incommunicabilitatem est materia; sed in quantum denotat distinctionem ab aliis eiusdem speciei vel in quantum dicit aliquid signatum, sensibile, determinatum ad *hic et nunc*, est quantitas dimensiva. Sic completa ratio individuationis et quoad illud quod *primario* est de ratione individui, et quoad illud quod *secundario* determinat naturam speciei ad individuum, reponenda est in materia signata per quantitatem. Sic etiam paratur via ad solvendas illas difficultates, quae petuntur vel ex sola materia, vel ex sola quantitate.

(1) CAPREOLUS, in 2 *Sent. Dist.* 3, q. 1, a. 3.

PROPOSITIO.

Principium individuationis in substantiis compositis reponendum est in materia signata, nempe quae intelligitur et est sub quantitate (1).

Nota. Haec propositio impugnatur tum ab illis qui decernunt quamlibet realitatem esse per seipsam individuum, tum ab illis qui individuationem repetunt ab aliquo principio formali. Sic Scotus qui in re explicanda ad haeccheitatem se confert, ut refellat doctrinam S. Thomae et propriam confirmet, hanc statuit conclusionem. Principium individuationis non est materia, nec forma, nec quantitas; sed proprietates individualis, scilicet haeccheitas (2).

Prob. prop. Arg. 1.um Illud proprie et vere est principium individuationis essentiae materialis a quo illa essentia repetit ut sit in se indivisa, idest incommunicabilis alteri secundum quod universale communicatur particularibus, et divisa a quolibet alio, quod est vel esse potest in eadem specie. Atqui in huiusmodi substantiis hoc habetur per materiam subiectam dimensionibus. Ergo *materia signata* est principium et radix individuationis in substantiis materialibus.

Evol. arg. Propositio maior ex ipsa definitione individui, quam superius tradidimus, eruitur et declarata manet; nam cum natura individua ea sit quae in uno tantum est, et de uno dici potest, patet naturam individuum esse incommunicabilem et divisam a quolibet alio ultima divisione. Verum divisio a quolibet alio est multiplex secundum quod natura vel per seipsam dumtaxat dividitur ab aliis, vel indiget aliquo alio sibi coniuncto ad hoc ut valeat a ceteris secerni. In primo casu forma seu natura est per seipsam individua, et cum haec natura sit forma simplex non recepta in subiecto, dividitur formaliter ab aliis, nempe per ipsa principia formalia; et consequenter secum affert divisionem speciei; complectitur enim in se integram speciei perfectionem. In secundo casu natura non est per seipsam individua, ideoque non est ipsum subiectum primum; et consequenter aliquid sibi vindicat ipsi extrinsecum, ut sit determinata ad esse hoc et non aliud, idest aliquid in se indivisum et divisum a quolibet alio. Cum autem haec realitas non sit principium formale, sed principium materiale, consequitur in huiusmodi naturis possibilem esse divisionem et multiplicationem numericam sine divisione et multiplicatione specifica, cum quaelibet natura individua non complectatur totam perfectionem speciei.

Propositio minor, in qua pene tota latet quaestionis difficultas, sic declarat ex doctrina S. Thomae. Principium individuationis in na-

(1) S. THOM. hanc quaestionem discrete tractat: in BOET. *De Trin.* q. 4, a. 2; P. q. 3, a. 3; 3 P. q. 2, a. 2, et q. 77, a. 2.

(2) SCOTUS, 2 *Sent. Dist.* 3, q. 6; cf. CAJET. *De ente et essentia*, cap. II, q. 5.

turis compositis debet esse ex parte materiae prout ex materia oritur divisio numerica, quin species dividatur. Iam vero hoc praestari nequit a materia, nisi quatenus subiecta dimensionibus. Ergo materia signata est principium singularitatis in naturis corporalibus. Et re vera materia nude considerata licet sit subiectum formae substantialis, ideoque illam reddat incommunicabilem; tamen per se, nempe sine quantitate non potest formam efficere multiplicabilem et divisibilem secundum numerum, manente eadem specie; quia, uti ex Philosopho (1 *Physic.*) docet Aquinas, submota quantitate, substantia remanet indivisibilis. Concludendum ergo est, materiam in substantiis compositis esse ultimum subiectum formae, ex quo forma habet ut determinetur ad hoc singulare recipiens esse; sed cum hoc singulare debeat esse non aliud seu divisum ab alio secundum numerum, non vero secundum speciem, ut habeatur completa et absoluta ratio individui necesse est ut materia non nude considerata, sed prout subiecta est dimensionibus sit completum et adaequatum principium individuationis in naturis corporatis.

Arg. 2.^m, quod est diversa forma prioris, sic paucis proponi potest: Principium individuationis in substantiis corporalibus illud esse debet, quod est radix et causa divisionis et imperfectae multiplicationis, quae consistit in multiplicatione numerica sine multiplicatione speciei. Atqui huiusmodi multiplicatio nequit haberi nisi per materiam subiectam quantitati. Ergo principium individuationis in naturis compositis reponendum est in materia signata, nempe quatenus est sub dimensionibus.

Nostra argumentandi ratio fere expressa est ad verbum ex Sancto Thoma, qui ea crebro usus est, sed magis explicate in commento ad Boetium de *Trinitate* quod ab omnibus conferri potest. Nihilominus in commodum lectoris placet haec pauca in rem nostram huc transferre. « Diversitatem in numero facit haec forma et haec materia. Nulla autem forma in quantum huiusmodi est haec ex seipsa. Dico autem in quantum huiusmodi propter animam rationalem, quae quodammodo in seipsa est hoc aliquid, sed non in quantum forma (nempe informans). Unde forma fit haec per hoc quod recipitur in materia. Sed cum materia in se considerata sit indistincta, non potest esse quod formam in se receptam individuet, nisi secundum quod est distinguibilis. Non enim forma individuatur per hoc quod recipitur in materia, nisi quatenus recipitur in hac materia vel illa distincta et determinata ad hic et nunc. Materia autem non est divisibilis nisi per quantitatem; unde Philosophus dicit, quod subtracta quantitate, remanet substantia indivisibilis. Et ideo materia efficitur haec et signata secundum quod est sub dimensionibus » (1).

(1) In BOET. De *Trin.* q. 4, a. 2.

Scholion. Doctrina ex fontibus Aquinatis hactenus expressa de radice ac principio singularitatis in naturis compositis cum sit explicatu valde difficilis, quippe quae assignare debet simul rationem individuationis, et rationem imperfectae individuationis quae propria est naturae materialis, incedere debet accurate et caute per mediam quamdam viam inter duos oppositos scopulos vigentem. Vitanda quippe sunt incommoda tum sententiae individuantium naturas materiales ad modum naturae spiritualis et per se singularis, tum sententiae individuantium huiusmodi naturas ad modum accidentium. Sic rite intelligi possunt et simul componi diversa Angelici Doctoris loca, in quibus directe vel vitare contendit primum scopulum, vel a secundo declinat, et dissolvit obiectiones adversariorum vel ex primo fonte vel ex altero manantes. Nos autem ad expletam et pleniorum huius questionis intelligentiam, primo enodabimus quasdam difficultates, quae vel ipsa S. Doctor in antecessum proposuit et exposuit, vel postmodum ab eius oppugnantibus contra ipsam prolatae fuerunt; et deinde citabimus quaedam eiusdem Doctoris illustriora loca, in quibus luculentius suam expressit sententiam.

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

Oppon. 1.º Iuxta Philosophum (5 *Metaph.*) sunt unum numero quorum materia est una. Atqui si unitas numeralis dependet a materia, quantitas nullatenus ingreditur principium individuationis. Ergo naturae materiales sunt singulares independentes a quantitate.

Resp. Dist. mai. Et Philosophus loquitur de materia signata, *Conc.* Et loquitur de materia communi, *Neg. Contradist. min.* Si dependet unitas numeralis a materia communi, *Conc.* Si dependet a materia signata, *Neg.*

Explico. Duplex distinguenda est materia, nimirum *communis* et *signata*. Prima ingreditur definitionem essentiae compositae, quemadmodum caro et ossa sunt de definitione hominis: alia constituit individuum, uti haec caro et haec ossa, quae debent poni in definitione Socratis, si individuum definiretur. Porro materia communis evadit signata si subiacet quantitati dimensionum. Rem sic explicat S. Thomas: « Sciendum est quod materia non quomodolibet accepta, est principium individuationis, sed solum materia signata. Et dico materiam signatam quae sub certis dimensionibus consideratur. Haec autem materia in definitione hominis in quantum homo non ponitur, sed poneretur in definitione Socratis, si Socrates definitionem haberet » (1). Quare propositam superius difficultatem sic dissolvit idem Aquinas: « Dicendum quod cum dicit Philosophus quod numero sunt

(1) De *ento et essentia*, cap. II.

unum quorum materia est una, intelligendum est de materia signata, quae subest dimensionibus, alias oporteret dicere, quod omnia generabilia et corruptibilia sunt unum numero, cum eorum sit materia una » (1).

Oppon. 2.º Idem est rebus causa substantiae et unitatis. Atqui quantitas quae est accidens non causat substantiam. Ergo non est causa unitatis numericae.

Resp. *Dist. mai.* Idem est causa substantiae et unitatis quae convertitur cum ente, *Conc.* Unitatis quae est principium numeri, *Subdist.* Idem causat esse quidditativum et determinat ad numerum, *Neg.* Idem causat esse quidditativum et aliquo adiecto determinat ad numerum, *Conc. Contradist. min.* Quantitas non causat esse quidditativum substantiae, *Conc.* Non determinat quidditatem ad singularitatem, *Subdist.* Simul cum materia, *Neg.* Quantitas sola, *Conc.*

Explico. Aliud est causare principia quidditativa substantiae, aliud est determinare illa principia ad unitatem individuum. Primum nullo modo praestari potest ab accidente, cum principia quidditatis sint materia et forma, et ex quidditate dimanent accidentia: secundum licet non possit causari a quantitate sola, causatur tamen a materia subiecta quantitati, et ideo quantitas secundario determinat naturam compositam ad singularitatem. Unde S. Thomas sic propositam difficultatem explicat: « Dicendum quod dimensiones cum sint accidentia, per se non possunt esse principium unitatis individuae substantiae; sed materia prout talibus dimensionibus subest, intelligitur esse principium talis unitatis et multitudinis » (2).

Oppon. 3.º Quantitas cum sit forma accidentaliter recepta in subiecto, per se est communicabilis, communis, seu universalis. Atqui quod est communicabile et commune non potest causare individuationem in subiecto. Ergo quantitas nullo modo individuat substantiam.

Resp. *Dist. mai.* Quantitas est communicabilis subiecto ut reliquae formae accidentales, *Neg.* Ut forma quaedam de cuius ratione est causare in subiecto multiplicabilitatem numericam in eadem specie, *Conc. Contradist. min.* Quod est communicabile ad modum communem formarum non causat individuationem substantiae, *Conc.* Quod est communicabile ad modum formae causantis divisionem numericam subiecto in eadem specie, non potest aliquo modo individuar substantiam, *Neg.*

Explico. Responso data patet ex iis quae a nobis superius dicta sunt de ratione secundum quam primum accidens substantiae cor-

(1) In BOET. *De Trin.* q. 4, n. 2 ad 1.

(2) In BOET. loc. cit. ad 2.

poreae, nempe quantitas ingreditur ut principium secundarium individuationis eiusdem substantiae, et cum haec eadem fere difficultas sub forma paulo diversa proponatur a Scoto doctrinam S. Thomae impugnant, aliqua ad rem enodandam adiungemus solventes difficultatem Scoti in propria forma. Nihilominus cum haec difficultas doctrinam explicatam ex ipsa radice arcessat, et evellere conitatur, non erit inopportuna ipsa S. Thomae verba huc transferre, quibus difficultati a seipso propositae occurrit. En eius verba: « Dicendum quod de ratione individui est, quod sit in se indivisum, et ab aliis divisum ultima divisione. Nullum autem accidens habet in se propriam rationem divisionis nisi *quantitas*. Unde dimensiones ex seipsis habent quamdam rationem individuationis secundum determinatum situm, prout situs est differentia quantitatis. Et sic habet duplicem rationem individuationis: unam ex subiecto, sicut et quodlibet aliud accidens: aliam ex seipso, in quantum habet situm, ratione cuius in abstracto a materia sensibili imaginamur hanc lineam et hunc circulum. Et ideo recte materiae convenit individuar omnes alias formas ex hoc quod subditur illi formae, quae ex seipso habet individuationis rationem » (1).

Doctrinam mox expositam ad difficultatem solvendam ita luculentius illustrat ipse S. Thomas: « Habet hoc proprium quantitas dimensiva inter accidentia reliqua, quod ipsa secundum se individuat: quod ideo est quia positio quae est ordo partium in toto, in eius ratione includitur: est enim quantitas positionem habens. Ubicumque autem intelligitur diversitas partium eiusdem speciei, necesse est intelligi individuationem: nam quae sunt unius speciei non multiplicantur nisi secundum individuum; et inde est quod non possunt apprehendi multae albedines, nisi secundum quod sunt in diversis subiectis; possunt autem apprehendi multae lineae etiam si secundum se considerentur: diversus enim situs, qui per se lineae inest ad pluralitatem linearum sufficiens est. Et quia quantitas dimensiva de sui ratione habet, unde multiplicatio individuum in eadem specie possit accidere, prima radix huiusmodi multiplicationis ex dimensione esse videtur, quia et in genere substantiae multiplicatio fit secundum multiplicationem materiae, quae nec intelligi posset nisi secundum quod materia sub dimensionibus consideratur; nam remota quantitate, substantia remanet indivisibilis » (2).

Oppon. 4.º Quae differunt numero in genere substantiae, differunt secundum substantialia principia. Atqui si divisio numerica individuum dependeret a quantitate, differrent secundum accidentia. Ergo quantitas non individuat substantiam.

(1) In BOET. loc. cit. ad 3.

(2) *Contra gent.* lib. IV, cap. LXV.

Resp. Dist. mai. Differunt secundum substantialia principia, ita ut haec principia determinantur ad differentiam per aliquid additum, *Conc.* Ita ut determinantur ad differentiam per seipsa, *Neg.* S. Thomas ita dilucide nodum solvit: « Dicendum quod illa, quae differunt numero in genere substantiae, non solum differunt accidentibus, sed etiam materia et forma. Sed si quaeratur quare haec forma differt ab illa, non erit alia ratio, nisi quia est in alia materia signata. Nec invenitur alia ratio, quare haec materia sit divisa ab illa, nisi propter quantitatem. Et ideo materia subiecta dimensionem intelligitur esse principium huius diversitatis » (1).

Oppon. 5.º cum Scoto et Durando. Si substantia materialis individuaretur per quantitatem, huiusmodi substantia non esset ens per se, sed ens per accidens. Atqui substantia singularis in rebus materialibus est ens per se. Ergo substantia materialis non individuatur per quantitatem (2).

Resp. Dist. mai. Substantia materialis non esset ens per se eodem modo ac est ens per se substantia spiritualis, *Conc.* Non esset ens per se modo minus perfecto ac substantia spiritualis, *Neg.* **Contra-dist. min.** Substantia materialis est ens per se eodem modo ac substantia spiritualis, *Neg.* Modo imperfectiori, *Conc.*

Explico. Difficultas haec non ita facilis explicatu, cum ducatur ex illa entis divisione secundum quam ens discernitur in ens per se, et in ens per accidens (3), prolata fuit tum a Scoto, tum a Durando ad oppugnandam S. Thomae doctrinam circa individuationem substantiarum materialium. Verum memorati auctores non satis accurate distinguunt diversos modos diversaeque perfectiones entis per se. Ens quippe *per se* diversimode dicitur de Deo, de Angelis, et de substantiis compositis ex materia et forma, quemadmodum notavimus superius cum Capreolo. Siquidem ut de creatoris loquamur, omne concretum substantiae dicitur ens per se, cum *esse* substantiale seu primum recipiatur in quidditate substantiali, et non in composito ex quidditate substantiali et accidentali, ideoque esse illud non coadunat duas naturas praedicamentales. Ex adverso concretum accidentis dicitur *ens per accidens*, quia *esse* accidentale ex quo denominatur, recipitur in composito ex subiecto substantiali et ex quidditate accidentali; et ideo illud esse quod supervenit rei iam subsistenti copulat naturas duorum praedicamentorum.

Verum enim quandoque concretum substantiae est forma simplex, quae est per se subsistens, et ideo ita recipit *esse* in sua simplici realitate, ut ea sit per seipsam incommunicabilis alteri et simul divisa a

quolibet alio. Sic dicitur individuata per seipsam, cum in ipsa suppositum et forma sit prorsus idem *secundum rem*, licet distinguantur ratione. Quandoque vero concretum substantiae dicitur formam receptam in materia, ita ut esse recipiatur in composito ex materia et forma. Licet autem forma quae de se est communis, recepta in materia evadat incommunicabilis; nihilominus a materia simpliciter considerata non habet ut sit distincta a quolibet alio; sed hoc recipit a materia quatenus est sub quantitate quae reddit materiam divisibilem, nam subtracta quantitate, substantia remanet indivisibilis. Sic *esse* recipitur in composito ex materia et forma, et ideo materia quae est primum subiectum formae, est primum principium individuationis, quatenus efficit formam incommunicabilem. Cum autem materia per se non sit principium divisionis illius substantiae a qualibet altera; sed hoc habeatur per quantitatem, sequitur quantitatem esse secundarium et partiale principium individuationis; et cum divisio illa procedat a materia subiecta quantitati, multiplicatio naturae non affert multiplicationem specificam, ideoque dantur plura individua in eadem specie. Sic esse substantiae materialis non recipitur in composito ex substantia et accidente, et ideo substantia materialis non est ens per accidens. Verum propter imperfectionem talis substantiae, ut illud *esse* possit dividi numerice in eadem specie, requiritur ut materia sit subiecta quantitati, quae est primum accidens necessario resultans ex materia et forma. Hinc substantia materialis individua *in recto* dicit materiam et formam, et *in obliquo* dicit etiam quantitatem: in genere substantiae est ens per se, sed infimum gradum perfectionis entis per se attingit, ita ut ad ens per accidens videatur accedere, cum infimum supremi attingat supremum infimi.

Mirabile profecto est Scotum et Durandum viros acuminis ingenii praestantes in impugnanda S. Thomae sententia non vidisse hunc rerum delectum: illud vero mirabilius, non defuisse inter recentiores, qui profitentes se sequi hac in re doctrinam Angelici Doctoris, compilaverint scriinia Scoti et Durandi, et eorum argumento, quod contra S. Thomam prolatum fuerat, usi sint ad suadendum in substantiis materialibus principia speciei et principia individui esse unam eandemque rem, et solum distingui virtualiter seu secundum rationem intelligibilem!

Oppon. 6.º cum eodem Scoto. Substantia singularis est prior omni accidente, cum accidens a substantia singulari in essendo dependeat. Atqui quod est prius altero, non potest ab illo dependere. Ergo substantia materialis non individuatur per quantitatem, quae est accidens ipsius.

Resp. Dist. mai. Substantia materialis est prior omni accidente in esse substantiae, seu secundum quod recipit esse primum, *Conc.* In omnibus quae ad completam eius individuationem requiruntur,

(1) In BOET. *De Trin.* q. 4, a. 2 ad 4.

(2) Cf. CAPREOLUS, 2 *Sent.* Dist. 3, q. 1, a. 2.

(3) Cf. S. THOM. *Metaph.* lib. V, lect. 9.

Subdist. Ut causa materialis seu determinabilis iterum, *Conc.* Ut causa formalis, seu determinans, *Neg.*

Explico. Licet substantia, in eo quod substantia, sit naturaliter prior omni accidente, quatenus non includat in sua ratione aliquod accidens, nec causetur ab accidente, nec praesupponat accidens ad suum esse; nihilominus substantia materialis non est prior omni accidente quoad completam rationem suae individuationis, sed praesupponit quantitatem, praesertim quantum ad hoc, quod est distingui numero in eadem specie, demonstrari, et determinari ad *hic et nunc.* Quare si substantia materialis secundum completam rationem suae individuationis definiretur, in sua definitione ponenda foret quantitas; nec per hoc evadit ens per accidens, uti diximus, quemadmodum quodlibet ens physicum in sua ratione includit materiam sensibilem quae ponenda est in eius definitione, uti docet Aristoteles (2 *Physic.*), et tamen nemo dicit, substantiam physicam esse ens per accidens (1).

Oppon. 7.º cum eodem Scoto. In qualibet coordinatione praedicamentali debent esse omnia pertinentia ad illud praedicamentum independentem a quolibet alio praedicamento, cum praedicamenta sint primo diversa. Atqui substantia prima et singularis est in coordinatione primi praedicamenti ut primum subiectum quod de nullo praedicatur. Ergo substantia materialis non individuat per quantitatem quae est alterius generis.

Resp. Dist. mai. In qualibet coordinatione debent esse omnia illius praedicamenti independentem ab alio genere, si spectetur id per quod res ponitur in genere seu specie, nempe natura generis vel speciei, *Conc.* Si spectetur completa individuatio illius naturae, *Neg. Dist. min.* Est in praedicamento substantiae per naturam sui generis vel suae speciei, *Conc.* Per principia constituenta completam individuationem illius naturae, *Neg.*

Explico. Ex iis quae hactenus dicta sunt, et ex responsione data satis patet solutio difficultatis. Duo tamen adiungimus ad solutionem melius illustrandam, quorum primum est, coordinationes aliorum praedicamentorum etiam constitui per seipsas et non per substantiam ex ipsa Scoti doctrina; attamen primum subiectum illarum coordinationum nullo modo individuat per seipsum, cum omne accidens individuetur per substantiam. Secundo, et hoc quaestionem propius attingit, principium individuationis substantiae non semper directe pertinet ad genus substantiae, eo quod substantia non ponitur in genere ratione suae individuationis, sed suae naturae, quod sic dilucide traditum fuit a S. Thoma: « In rebus creatis res aliqua non ponitur in genere vel specie ratione eius quod pertinet ad eius individuationem, sed ratione naturae quae secundum formam determi-

(1) CAPREOLUS, 2 *Sent. Dist.* 3, q. 1, a. 3, pag. 135.

natur, cum individuat magis sit secundum materiam in rebus compositis » (1).

Oppon. 8.º cum eodem. Si quantitas est principium individuationis et divisionis unius substantiae ab altera, cum quantitas sit forma, duo individua differrent ratione formae, ideoque specificae iuxta doctrinam S. Thomae. Atqui in rebus materialibus divisio numeralis non causat divisionem specificam. Ergo quantitas non individuat substantiam materialem.

Resp. Dist. mai. Duo individua differrent ratione formae simplicis, *Neg.* Ratione formae, quae includit diversas partes unius speciei, *Conc.* et sic *Neg.* primam conclusionem. *Conc. min.* et *Neg. cons.* (Capreol. pag. 137).

Explico. Principium illud: Omnis divisio formalis est specifica, intelligendum est et intelligitur a philosophis et theologis de formis simplicibus; non autem de illa forma, quae in sua ratione dicit partes et partes eiusdem speciei, uti est quantitas, quae licet sit forma accidentalis, habet quandam individuationem a seipsa propter situm nempe ordinem partium in toto, ex quo rite intelligimus unam lineam non esse aliam. Sic si una linea dividitur in duas, ad simplicem divisionem habentur duae lineae eiusdem speciei. Quare cum sola quantitas reddat materiam divisibilem in partes ad cuius divisionem dividitur forma, nempe propter divisionem subiecti, ipsa sola dicitur efficere materiam signatam quae est completum individuationis principium substantiae compositae. Sic intelliguntur pulcherrima illa S. Thomae verba inquisitis: « Si quantitas sine materia haberet esse actu, per se haberet individuationem, quia per se haberet divisionem illam, secundum quam materia dividitur; et sic una pars differret ab alia non specie, sed numero secundum ordinem qui attenditur in situ partium. Et similiter una linea differret ab alia numero, dummodo acciperetur in diverso situ » (2).

ARTICULUS VI.

DE MENTE S. THOMAE CIRCA CONSTITUTIONEM INDIVIDUI.

CONTINUATIO RERUM. Doctrina superius vindicata de constitutione individui materialis acriter impugnata fuit tum a veteribus, qui fatentur eam traditam fuisse ab Angelico Doctore, tum a quibusdam recentioribus, qui negant eandem pertinere ad S. Thomam.

(1) 3 p. q. 2, a. 3 ad 3.

(2) 4 *Sent. Dist.* 12, q. 1, a. 1, sol. 3 ad 3; cf. pulcherrimum testimonium, *Quodlib.* 7, a. 10. Aliae difficultates solutae inveniuntur apud CAPREOLUM, loco saepius citato, et apud CAJET. *De ente et essentia*, cap. II, q. 5.